

PHILO LOGIA

Beograd, 2003.

2

Izdavač

Philologia

Uredivački odbor

mr Biljana Čubrović

mr Olivera Durbaba

mr Jelena Kostić

mr Milica Spremić

Recenzenti

prof. dr Boris Hlebec

prof. dr Jelena Novaković

doc. dr Smiljka Stojanović

doc. dr Vladislava Gordić - Petković

doc. dr Katarina Rasulić

Lektor za srpski jezik

Sergej Macura

Priprema teksta i likovno-grafička oprema

CeLUS

Štampa

AŠ Delo, Zemun

Tiraž

300

Časopis izlazi jednom godišnje.

Cena jednog broja je 150 dinara.

Rukopise slati na elektronsku adresu udruženja casopis@philologia.org.yu.

Uputstva saradnicima mogu se naći u okviru prezentacije udruženja na internetu (www.philologia.org.yu).

Za sadržaj priloga odgovornost snose sami autori.

UDK 821.111:929 Malori T.

MILICA SPREMIĆ
Filološki fakultet u BeograduSER TOMAS MALORI
E N I G M A

I D E N T I T E T A

Ser Tomas Malori (Sir Thomas Malory, ? - 1471) autor je *Smrti kralja Artura* (*Le Morte Darthur*), najobimnije i najcelovitije obrade arturijanske legende u engleskoj srednjovekovnoj književnosti. Delo je završeno 1469. ili 1470. godine, a prvi put je objavljeno 1485. godine u Londonu, u štampariji Vilijama Kakstona (William Caxton). Kakston je delu dao naslov, podelio ga na dvadeset jednu knjigu i pet stotina sedam poglavlja. Pošto originalni Malorijev rukopis nije sačuvan, Kakstonovo izdanje predstavlja jedan od dva postojeća izvornika. Drugi izvornik jeste izdanje *Smrti kralja Artura* koje je priredio Judžin Vinaver (Eugene Vinaver), a koje se temelji na *Vinčesterskom rukopisu* (*Winchester MS*), otkrivenom 1934. godine. *Vinčesterski rukopis* sadrži podelu Malorijevog dela na osam *Priča*, a Vinaver ga je prvi put objavio 1947. godine.

Autor *Smrti kralja Artura* je zagonetna ličnost. Jedini verodostojni podaci o ovome čoveku jesu oni koje sam on daje u svome delu. Naime, u eksplicitu poslednje, *Osme priče*, autor navodi svoje ime, kaže da je vitez, da je u tamnici i da je pisanje knjige završio devete godine vladavine kralja Edvarda IV (1461-1483)¹, dakle, između 3. marta 1469. i 4. marta 1470. godine. Na osnovu Malorijevog dela moguće je izvesti i nekoliko pretpostavki. On je verovatno imao pristup vrednim rukopisnim knjigama sa arturijanskom tematikom, znao je francuski, a bez sumnje je voleo lov, turnire i viteški način života. Dijalekat kojim piše ukazuje na to da nije poticao sa juga Engleske, već iz Midlenda ili sa severa.²

Ono što proučavaoci *Smrti kralja Artura*, međutim, nisu uspeali da utvrde, jeste ko je bio Ser Tomas Malori. Naime, u dokumentima iz druge polovine XV veka, otkriveno je čak pet ljudi po imenu Tomas Malori, ali nema dokaza da se bilo koji od njih može smatrati autorom *Smrti kralja Artura*. Štaviše, pošto prezime Malori tada nije bilo retko, moguće je da je u ovom periodu postojalo još ljudi koji su se tako zvali, a koji se ne spominju u dokumentima, ili o kojima dokumenti nisu sačuvani. Među pomenutom petoricom po imenu Tomas Malori, za dvojicu se sa sigurnošću može tvrditi da nisu autori *Smrti kralja Artura*. To su Tomas Malori, sveštenik iz

...

1. Upor. Malory, *Works*, (ed. by Eugene Vinaver), Second Edition, Oxford, Oxford University Press, 1971, str. 726.

2. Upor. P. J. C. Field, (ed.), *Sir Thomas Malory, Le Morte Darthur, The Seventh and Eighth Tales*, London, Hodder and Stoughton, 1978, Introduction, str. 33-34.

Nortamptonšira (Northamptonshire) i Tomas Malori, zemljoradnik iz Vorikšira (Warwickshire), jer ni jedan ni drugi nije bio vitez, a to je jedan od retkih podataka kojima o zagonetnom autoru raspoložemo.³

Preostala tri kandidata su Tomas Malori iz Papvorta u Kembridžširu (Papworth, Cambridgeshire), Tomas Malori iz Hatona u Jorkširu (Hutton, Yorkshire) i Tomas Malori iz Njubold Revela u Vorikširu (Newbold Revel, Warwickshire).

Tomas Malori iz Kembridžšira bio je sin Ser Vilijama Malorija (Sir William Malory), zemljoposjednika i člana parlamenta. Osim u Kembridžširu, Ser Vilijam je imao imanja u Šropširu (Shropshire) i Linkolnširu (Lincolnshire). Njegov sin Tomas rođen je 1425. godine i imao je svega dvadest godina kada mu je otac umro. Iako je bio zakoniti nasljednik Ser Vilijama, Tomas je pet godina vodio borbu da mu pripadnu svi očevi posedi. Inače, učestvovao je u lokalnoj vlasti, bio povezan sa londonskim trgovcima tkaninama, bio je oženjen i imao desetoro dece. Zna se i to da je počinio dva krivična dela - preteo je rodacima jedan zemljišni posed u Nortamptonširu i proterao parohijskog sveštenika. Ipak, nema podataka da je bio u zatvoru kao ni da je bio vitez, jer u dokumentima, uz njegovo ime, stoji titula *esquire* a ne *sir*.⁴

U knjizi *Uvod u Malorija (An Introduction to Malory)* autor Terens Makarti (Terence McCarthy), međutim, smatra da postoje osnove za pretpostavku da Malori jeste bio u zatvoru i da je očekivao skori kraj 1469. godine, pošto o tome svedoči njegov na brzinu sročeni testament. Makarti odlazi i korak dalje, te napominje da je, u burna vremena Ratova ruža, zločin zbog kojeg je tamnovao pod jednom dinastijom, Maloriju mogao doneti kraljevsku naklonost i priznanje pod drugom i da, iako nema dokumenata izdatih za njegova života koji ga pominju kao viteza, postoji jedan, napisan neposredno posle njegove smrti, u kojem uz njegovo ime stoji titula *ser*.⁵ Ovaj kandidat za autora *Smrti kralja Artura* mogao je naučiti dijalekat severnoistočnog Midlenda kojim je delo pisano, jer je njegova porodica imala posede i rodbinu u Linkolnširu gde je on, možda, u kući nekog od rodaka, proveo detinjstvo i ranu mladost, pripremajući se da jednoga dana preuzme obaveze prvorodenog sina.⁶ No, sve su to samo pretpostavke.

O Tomasu Maloriju iz Jorkšira još se manje zna. Njegov otac, Vilijam Malori (William Malory, 1417-1475), imao je četrnaestoro dece, a pretpostavlja se da mu je Tomas bio vanbračni sin. Za života se Tomas samo dva puta pominje u dokumentima - prilikom plaćanja kazne i prilikom podnošenja tužbe protiv jednog suseda. Njegova dva brata su se izgleda borila na strani Lankastera i poginula. Ako je Tomas krenuo njihovim stopama, moguće je da je dospao u zatvor i/ili dobio titulu viteza, ali ni o jednom ni o drugom nema podataka.⁷ Američki profesor Vilijam Metjuz (William Matthews) je do ovog kandidata za autora *Smrti kralja Artura* došao na osnovu dijalekta kojim je delo pisano. Lingvističke odlike teksta Metjuza su navele na zaključak da delo nije nastalo u Midlendu nego u nekoj severnijoj oblasti Engleske, pa je tako u Jorkširu otkriven Tomas Malori koji je živio u drugoj polovini XV veka. Terens Makarti, međutim, na osnovu godina rođenja i smrti Tomasovog oca, izvodi ...

3. *Ibid*, str 35

4. *Ibid*, str. 35-36.

5. Upor. T. McCarthy, *An Introduction to Malory*, Cambridge, D. S. Brewer, 1991, str. 166.

6. *Ibid*.

7. *Ibid*, str. 164-165; P. J. C. Field, op. cit., str. 36.

zaključak da 1469. ili 1470. godine Tomas nije mogao imati više od dvadeset pet godina, te da je teško zamislivo da je u tom uzrastu mogao završiti tako obimno delo kakvo je *Smrt kralja Artura*. Ako je to, pak, istina, duhovito dodaje Makarti, onda nam jedino preostaje da duboko žalimo što tako malo znamo o tom izuzetnom, prerano sazrelom mladom čoveku sličnom Rembou ili Kitsu.⁸

Tomas Malori iz Njubold Revela u Vorikširu smatra se najozbiljnijim kandidatom za autora *Smrti kralja Artura*, jer sačuvani dokumenti svedoče o tome da je bio vitez i da je nekoliko puta zatvaran, a zna se i datum njegove smrti - 14. mart 1471. godine - što znači da je bio živ tokom devete godine vladavine kralja Edvarda IV, kada je delo završeno. Otac Tomasa Malorija, Džon Malori (John Malory) bio je ugledan čovek u svojoj grofoviji. Zauzimao je razne položaje u lokalnoj vlasti i bio predstavnik Vorikšira u parlamentu. Umro je 1434. godine. Nije poznato kada je rođen Džonov sin Tomas, ali se pretpostavlja da je to bilo na samom kraju XIV ili prvih godina XV veka. Tomas je, po očevoj smrti, nasledio porodično imanje u Vorikširu, a njegovo ime se pominje među učesnicima opsade Kalea (Calais) 1436. godine, u jedinici Ričarda Bičama, Erla od Vorika (Richard Beauchamp, Earl of Warwick). Tomas Malori je, kao i njegov otac, bio predstavnik svoje grofovije u parlamentu, i to 1444. ili 1445. godine.⁹

Upravo tih godina, iz nepoznatih razloga i potpuno neočekivano, životni put uglednog zemljoposjednika Tomasa Malorija dobija neočekivani obrt. Naime, još 1443. godine, Malori je optužen za pljačku imovine, ali se o toj optužbi vrlo malo zna. Međutim, od početka naredne decenije, sudska arhiva postaje sasvim precizna. Postoje podaci da je 4. januara 1450. godine, sa još dvadeset pet naoružanih ljudi, u blizini Njubold Revela, postavio zasedu sa namerom da ubije vojvodu od Bakingema (Duke of Buckingham). Tokom te i naredne godine navodno je počinio još nekoliko zločina - silovanje, krađu stoke, iznudu novca i provalu u jednu cistercitsku opatiju, iz čije je riznice odneo novac i dragocenosti. Prvi put je uhapšen 1451. godine, ali je iz zatvora pobjegao posle svega nekoliko dana. Ponovo je uhapšen 1452. godine, međutim, sudenje mu je odlagano nekoliko puta da bi, u maju 1454, bio oslobođen uz kauciju. Našavši se na slobodi, pridružuje se jednom prijatelju u kradi stoke i ponovo dospeva u zatvor, odakle još jednom spektakularno beži. Ubrzo ga ponovo hapse i premeštaju iz zatvora u zatvor. Godine 1456. bio je pomilovan, ali ubrzo ponovo utamničen, te je narednih pet ili šest godina proveo u zatvoru, uz nekoliko intervala na slobodi. Poslednji podatak o njegovom hapšenju potiče iz januara 1460. godine, ali se ne zna kada je pušten na slobodu.¹⁰ Ime Tomasa Malorija nalazi se na listi vitezova koji su, novembra 1462. godine, na strani Edvarda IV, krenuli u pohod na Nortambriju, gde su se sukobili sa vojskom Henrija VI i zauzeli tri utvrđenja koja su držali Lankasteri. Iako se, dakle, u ovome pohodu, Malori borio na strani dinastije Jork, smatra se da je kasnije promenio stranu i prišao Lankasterima. Nije, međutim, jasno zašto je bio izuzet iz nekoliko opštih pomilovanja kojima je Edvard IV oslobodio Lankastere i njihove pristalice. Malori je umro 14. marta 1471. godine i sahranjen je u blizini zatvora Njugejt (Newgate), što mnogi smatraju dokazom da ga

...

8. Upor. T. McCarthy, *op. cit.*, str. 165.

9. Upor. Eugene Vinaver, "Sir Thomas Malory", u *Arthurian Literature in the Middle Ages*, (ed. by. R. S. Loomis), Oxford, Clarendon, 1959, str. 541.

10. *Ibid*, str. 541-542.

je smrt zatekla u tamnici. O tome nema podataka, jer poslednji dokument o Malorijevom hapšenju datira iz 1460. godine, ali ima osnova za pretpostavku da je Malori izuziman iz pomilovanja jer vlasti, iz nekog razloga, nisu želele da on bude na slobodi.¹¹ Smatra se takode da je, tokom tog poslednjeg i verovatno najdužeg boravka u zatvoru, Malori napisao *Smrt kralja Artura*.

Iako, dakle, o ovome Tomasu Maloriju ima najviše sačuvanih podataka, on nije ništa manje zagonetan od svoja dva imenjaka iz Kembridžsira i Jorkšira. Na osnovu optužnica protiv Tomasa Malorija iz Njubold Revela može se zaključiti da je bio razbojnik i lopov. Ono što, međutim, intrigira proučavaoce Malorija jeste činjenica da ga optužnice terete za krivična dela za koja nema dokaza. Štaviše, nema ni podataka da mu je po bilo kojoj optužnici ikada suđeno niti da mu je, zbog navodno počinjenih zločina, izrečena bilo kakva kazna. Sledeća nedoumica oko koje je bilo mnogo rasprave jeste: ako je Tomas Malori iz Njubold Revela zaista autor *Smrti kralja Artura*, kako je moguće da je takav okoreli kriminalac napisao knjigu o uzvišenim viteškim idealima i najplemenitijim osećanjima? Na ovo pitanje davani u različiti odgovori. Najčešće je iznošena pretpostavka o Malorijevoj nevinosti, jer biti optužen za zločin nije isto što i biti kriv.¹² Osim toga, u burna vremena Ratova ruža čiji je Malori bio suvremenik, optužnice su neretko imale za cilj marginalizovanje ili uklanjanje nedužnih ali neposlušnih i nekooperativnih podanika.¹³

Služeći se ovim argumentima, K. S. Luis je napisao najlepšu i najpoetičniju odbranu Malorija:

„U sudovima onoga vremena dokazni materijal nije bio ozbiljno proveravan, a tužioc su preterivali. Svaka grofovija bila je poprište sukoba lokalnih porodica koji su cvetali u vreme velikih dinastičkih borbi i bili potpirivani njima. Shodno tome, „zločini“ i parnice bili su sastavni deo lokalnih ratova. Nema potrebe smatrati da je Malori počinio sve ono za šta su ga teretili; još manje da je na stvari koje jeste učinio sam gledao kao na zločine. Krada stoke oduvek je bila gospodski porok. „Pljačke“ i „iznude“ mogli su biti sastavni delovi privatnog rata, koje je čast ne samo dozvoljavala nego i zahtevala. „Pokušaj ubistva“ mogao je biti viteški dvoboj. Silovanje ne mora da znači ništa više od odvođenja. Lanselotovo spasavanje Ginevere sa lomače i odvođenje u Veselu Gardu tadašnji zakon bi nazvao silovanjem. A Malori je mogao imati podjednako dobre razloge da od oholog i grubog muža, nekog lokalnog kralja Marka, izbavi damu čiji je vitez bio. Možemo biti sigurni da nije uspeo da dostigne svoga Lanselota, ali nema razloga za pretpostavku da je bio makar i sličan modernom kriminalcu. Sudska arhiva nam ne govori ništa više od onoga što možemo da očekujemo da će nam reći o čoveku koji je u svojoj sredini bio na nepopularnoj strani a trudio se da živi život kao dobar vitez“.¹⁴

Među brojnim nastojanjima proučavalaca da sa ličnosti Tomasa Malorija iz Njubold Revela u Vorikširu odstrane kriminalnu crtu, pravi kuriozitet predstavlja ideja Gvinet Viteridž (Gweneth Whitteridge) da Malorija raspoluti na dve osobe - na vrlog pisca iz Njubold Revela i njegovog u poroku ogrezlog dvojnika iz Feni

...

11 *Ibid*; Malory, *Works*, Introduction, str. v-vi; P. J. C. Field, *op. cit.*, str. 36-38.

12. Upor. T. McCarthy, *op. cit.*, str. 163.

13. Upor. E. Reiss, *Sir Thomas Malory*, New York, Twayne Publishers, 1966, str. 17.

14. C. S. Lewis, "The Morte Darthur", u *Studies in Medieval & Renaissance Literature*, (ed. by W. Hooper), Cambridge, Cambridge University Press, 1979, str. 105. Prevod M. S.

Njubolda (Fenny Newbold). Feni Njubold je, inače, drugo ime za Njubold Revel, odakle Malori potiče, ali pomenuta autorka smatra da je to susedno selo. Ona nadalje iznosi tvrdnju da, kada se u sudskoj arhivi Vorikšira javlja ime Tomasa Malorija, onda se, u optužbama za zločine, pominje Tomas Malori iz Feni Njubolda, a u svim ostalim zapisima Tomas Malori iz Njubold Revela.¹⁵

Ima, međutim, i mišljenja da Malorijeva kriminalna karijera i njegova knjiga ne stoje u odnosu potpune suprotnosti, jer *Smrt kralja Artura* nije moralno ni plemenito delo u onoj meri u kojoj se o njemu najčešće razmišlja. Onda se pominje Rodžer Askam (Roger Ascham, 1515/6-1568), jedan od najranijih kritičara Malorija, koji je tvrdio da je *Smrt kralja Artura* nemoralna knjiga, puna bestidnog bludničenja i nasumičnog ubijanja.¹⁶ Stoga, ako bismo prestali da idealizujemo delo, nestala bi i potreba da opravdavamo autora. Ipak, ovakav način razmišljanja nema mnogo pristalica među proučavaocima Malorija. Oni se, naime, uglavnom slažu da je činjenica da u Malorijevom svetu ima surovosti i da ljudski životi ponekad izgledaju jevtini, ali naglašavaju da se, bez obzira na to, knjiga najviše pamti po uzvišenim idealima, plemenitim osećanjima i posvećenosti njenih junaka milosrđu, časti, čovekoljublju i istini.¹⁷

Konačno, ima i onih kritičara koji smatraju da problem morala uopšte ne treba pokretati, jer čovek ne mora biti pun vrline da bi cenio vrlinu, niti savršen da bi pisao o savršenstvu. Oni nadalje ističu da je Malori možda, budući bolno svestan sopstvenih mana, odlučio da napiše knjigu o kralju Arturu, kako bi progovorio o uzvišenim idealima koje je i sam želeo da dostigne, da su mu društvene prilike to dozvoljavale, da je sreća bila na njegovoj strani ili da je stvarno pokušao. Dok je pisao, mogao je da uživa u hrabrim delima koja nikada nije sam učinio kao i da izražava ozlojednost nad prestupima koje jeste.¹⁸

Iako, dakle, kontroverzni Tomas Malori iz Njubold Revela u Vorikširu izaziva najveću pažnju proučavalaca kao najverovatniji autor *Smrti kralja Artura*, jedino što sa sigurnošću možemo da tvrdimo jeste da ne znamo ko je napisao ovo delo. Pronalazak *Vinčesterskog rukopisa* K. S. Luis je s pravom nazvao „najsenzacionalnijim književnim otkrićem [XX] veka”.¹⁹ Ovaj rukopis, bliži Malorijevom izgubljenom originalu od Kakstonove verzije, bacio je novo svetlo na piščev pripovedni postupak i izazvao veliku polemiku o strukturi dela. Ostaje nam stoga da se nadamo da će se i najsenzacionalnije književno otkriće dvadeset prvog veka takode odnositi na Malorija, te da ćemo konačno dobiti odgovor na pitanje ko je bio čovek koji ne prestaje da iznenaduje i intrigira proučavaoce engleske književnosti XV veka.

...

15. Upor. G. Whitteridge, "The Identity of Sir Thomas Malory, Knight-Prisoner", *Review of English Studies*, XXIV, 1973, str. 257-265. Ideje iznete u ovome članku argumentovano poriče i odbacuje P. J. C. Field u "Sir Thomas Malory, M. P.", *Bulletin of the Institute of Historical Research*, LXVII, 1974, str. 24-35.

16. Upor. P. W. Life, *Sir Thomas Malory and the Morte Darthur: A Survey of Scholarship and Annotated Bibliography*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1980, str. 9.

17. Upor. T. McCarthy, *op. cit.*, str. 163-164.

18. *Ibid.*, 164.

19. Upor. C. S. Lewis, *op. cit.*, str. 103.

BIBLIOGRAFIJA

1. Field, P. J. C., "Sir Thomas Malory, M. P." **Bulletin of the Institute of Historical Research**, Vol. LXVII, 1977. str. 24-35.
2. Field, P. J. C., (ed.), **Sir Thomas Malory, Le Morte Darthur, The Seventh and Eighth Tales**, London, Hodder and Stoughton, 1978, Introduction, str. 1-67.
3. Lewis, C. S., **Studies in Medieval & Renaissance Literature**, Cambridge, Cambridge University Press, 1979.
4. Life, Page West, **Sir Thomas Malory and the Morte Darthur: A Survey of Scholarship and Annotated Bibliography**, Charlottesville, University Press of Virginia, 1980.
5. McCarthy, Terence, **An Introduction to Malory**, Cambridge, D. S. Brewer, 1991.
6. Malory, Sir Thomas, **Le Morte Darthur**, ed. by Janet Cowen, in Two Volumes, Harmondsworth, Penguin Books, 1973.
7. Malory, Sir Thomas, **Works**, ed. by Eugene Vinaver, Second Edition, London, Oxford University Press, 1971.
8. Reiss, Edmund, **Sir Thomas Malory**, New York, Twayne Publishers, 1966.
9. Vinaver, Eugene, "Sir Thomas Malory", u **Arthurian Literature in the Middle Ages**, ed. by R. S. Loomis, Oxford, Clarendon, 1959.
10. Whitteridge, Gweneth, "The Identity of Sir Thomas Malory, Knight-Prisoner", **Review of English Studies**, Vol. XXIV, 1973, str. 257-265.

SIR THOMAS MALORY - THE IDENTITY ENIGMA

SUMMARY

All we know for certain about Sir Thomas Malory, the author of *Le Morte Darthur*, is found in his book, mostly in the closing words of the eight *Tales* that make up the *Morte Darthur*. In the explicit to the last *Tale*, he tells us his name, that he was a knight and a prisoner, that he wanted his readers to pray for him, and that he finished his book between 3 March 1469 and 4 March 1470. Scholars have identified five Thomas Malorys alive at about the right time, but no external evidence has been found to connect any of them with the *Morte Darthur*. The paper discusses five candidates for the authorship of this largest, all-inclusive version of Arthurian legend in English Medieval literature.